

The Effect of Exposure to Bullying on Classroom Climate and Alienation from School

Ferhat HAN, 15 Temmuz Şehitleri Secondary School, ORCID ID: 0000 0001 6556 9685
Hasan DEMİRTAŞ, Inonu University, ORCID ID: 0000 0002 4223 5786

Abstract

The aim of this research is to determine the effects of being exposed to traditional and cyberbullying on classroom climate and alienation from school. The research also determined the mediating role of students' perceptions of classroom climate between the frequency of exposure to bullying and their alienation from school and its effect on alienation from school. The sample of the research consists of 1367 high school students. Research data were collected through the "Adolescent Peer Relationship Identification Scale Victim Form," "Cyber Victimization Scale," "Classroom Climate Scale Perceived by Students," and "School Alienation Scale." In the study, correlation coefficients were used to determine the relationship between variables. Structural equation modeling was used to determine causality and structural features between variables. At the end of the research, four of the hypotheses created by the researchers were accepted, and three were rejected. According to the research findings, there is a moderate positive relationship between traditional victimization and cyber victimization. Traditional victimization has a negative effect on classroom climate and a positive effect on alienation from school. It has been determined that classroom climate has a negative and significant effect on alienation from school. Students' perception of classroom climate has a partial mediating role between traditional victimization and alienation from school. It has been determined that cyber victimization does not significantly affect classroom climate and alienation from school.

Keywords: Traditional bullying, traditional victimization, cyberbullying, cyber victimization, classroom climate, school alienation, and high school students.

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 22, No 3, 2021
pp. 2297-2322
DOI:10.17679/inuefd.987106

Article Type
Research Article

Received
25.08.2021

Accepted
14.12.2021

Suggested Citation

Han, F. & Demirtaş, H. (2020). The effect of exposure to bullying on classroom climate and alienation from school, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 22(3), 2297-2322. DOI: 10.17679/inuefd.987106

This article was produced from the doctoral thesis accepted by Inonu University, Institute of Educational Sciences in May 2020.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Although bullying among students in our schools is a well-known phenomenon and problem (Olweus, 1994), parents think that students are safe while they are at school. However, recent bullying incidents in schools and reflected in the media in various ways reduce the trust in schools and show that some measures should be taken in this regard (Ayas & Pişkin, 2015).

Bullying behavior among students is one of the most important problems experienced in our schools (Raskauskas, Gregory, Harvey, Rishana, & Evans, 2010). According to Dodge and Bates (2014), students who are exposed to peer bullying during primary school experience social alienation in secondary school, and students who experience social alienation show abnormal behaviors in friendship relations.

Due to the development of information technologies, the increase in smartphones, and the time spent on the internet among young people, cyberbullying behaviors have been added to face-to-face bullying behaviors (Lam and Li, 2013). According to studies, there is a significant relationship between school bullying and cyberbullying. In this relationship, cyberbullying, which sometimes starts with the transfer of an event in school and classroom to the cyber environment, sometimes starts in the cyber environment and shows its effects at school and in the classroom (Brown, Demaray, & Secord, 2014; Ybarra, Mitchell, Wolak, & Finkelhor, 2006). Most of the young people who are exposed to cyberbullying do not know how to cope with this situation, who to ask for help, and as a result, they feel exhausted, depressed, and alienated from school (Baldry et al., 2107).

Considering the course hours in high schools, students spend most of their time in the classroom with their friends (Demirtaş, 2016; Çengel, 2014). That's why classrooms are one of the places where bullying is most common. Most of the time, other students, teachers, and parents are unaware of bullying events that frequently occur in a negative classroom climate (Cerezo & Ato, 2010). Many of the students who continue to interact with their classmates outside of school by using electronic devices continue to be exposed to the bullying behaviors of their classmates in the cyber environment (Seçer, 2014).

In a negative classroom climate, students may be exposed to bullying behavior due to communication problems with their teachers and friends. Students in this situation become lonely over time, cannot focus on the lessons, and as a result, they fail academically. In a negative classroom climate, students who do not have anyone they can love and trust and feel powerless may become alienated from their friends, teachers, and class. Some of the students who are exposed to bullying show similar behaviors to weaker students over time and do not mind breaking the rules of the school. A student who feels alienated from school over time and thinks that there is no point in being in school is frequently absent from school and may drop out (Şimşek, H., Abuzar, Yegin, Şimşek, S. & Demir, 2015; Bellici, Sardoğan, & Yılmaz, 2014; Çağlar, 2013).

Purpose

The aim of this research is to determine the effects of being exposed to traditional and cyberbullying on the perception of classroom climate and alienation from school. In the study,

it was also aimed to determine the mediating role of students' perceptions of classroom climate between the frequency of exposure to traditional and cyberbullying and their alienation from school.

Method

This research is a descriptive study based on the relational survey model. In the study, a survey was conducted to determine the frequency of exposure to traditional and cyberbullying, classroom climate perceptions, and school alienation levels of high school students. The data obtained from the survey research were used to determine the relationships and causality between the variables. Correlation analysis was used to determine the relationships between the variables. Structural equation modelling was used to determine causality and structural features between variables. The sample of the research consists of 1367 high school students. Research data were collected through "Adolescent Peer Relationship Identification Scale Victim Form", "Cyber Victimization Scale", "Classroom Climate Scale Perceived by Students", and "School Alienation Scale".

Findings

When the values related to the structural model were examined in the findings of the study, it was determined that cyber victimization did not have a significant effect on classroom climate ($\beta=.124$; $p>.01$) and alienation from school ($\beta=.187$; $p>.01$). It was determined that traditional victimization had a negative and significant effect on the classroom climate ($\beta=-.170$; $p<.01$). It was determined that traditional victimization had a positive and significant effect on alienation from school ($\beta=.366$; $p<.01$). It has been determined that classroom climate has a negative and significant effect on alienation from school ($\beta=-.807$; $p<.01$). It was determined that the perception of classroom climate significantly affected students' alienation from school ($\beta=-.51$; $p<.01$). It has been determined that students' perception of classroom climate has a partial mediating role between traditional victimization and alienation from school.

Discussion & Conclusion

At the end of the research, it was seen that four of the seven hypotheses of the research were accepted, and three were rejected.

The study's first hypothesis was accepted as "Traditional victimization significantly affects the perception of classroom climate". Traditional victimization explains about 2.6% of the total variance in the perception of class climate. Literature studies support the findings of the study (Bilgiç & Yurtal, 2019; Cerezo & Ato, 2010; Totan & Yöndem, 2007).

The study's second hypothesis was accepted as "Traditional victimization significantly affects alienation from school". Traditional victimization explains about 10.8% of the total variance in alienation from school. Literature studies support the research findings (Vangölü, 2018; Haskaya, 2014; Rudolph et al., 2014).

The third hypothesis of the study, "Cyber victimization significantly affects the perception of classroom climate", was rejected. In the findings of the study, it was determined that there was a low level of negative relationship between exposure to cyberbullying and the perception of classroom climate. Despite this relationship, it cannot be said that exposure to cyberbullying directly affects students' perceptions of classroom climate.

The fourth hypothesis of the study, "Cyber victimization significantly affects alienation from school", was rejected. In the findings of the study, it was determined that there was a low level of positive correlation between exposure to cyberbullying and alienation from school. Despite this, it cannot be said that being exposed to cyberbullying directly causes alienation from school.

The fifth hypothesis of the study was accepted as "Perception of classroom climate significantly affects alienation from school". It has been concluded that the students' negative perceptions about the classroom climate cause the students to become alienated from the school. Students' perception of classroom climate explains approximately 26.9% of the total variance in alienation from school.

The sixth hypothesis of the study, "The perception of classroom climate has a mediating role in the effect of cyber victimization on school alienation", was rejected. For a third variable to have a mediating effect between the dependent and independent variables, the independent variable must have a significant effect on the dependent variable. Since the hypothesis that cyber victimization affects school alienation was rejected, the sixth hypothesis of the study was naturally rejected.

The seventh hypothesis of the study was accepted as "The perception of classroom climate has a mediating role in the effect of traditional victimization on alienation from school". The decrease in the level of significance between traditional victimization and alienation from school in the mediation model shows that the classroom climate variable is a partial mediator variable. Traditional victimization, together with the class climate mediator variable, explains approximately 7.5% of the total variance in alienation from school.

Zorbalığa Maruz Kalmanın Sınıf İklimine ve Okula Yabancılaşmaya Etkisi

Ferhat HAN, 15 Temmuz Şehitleri Ortaokulu, ORCID ID: 0000 0001 6556 9685

Hasan DEMİRTAŞ, İnönü Üniversitesi, ORCID ID: 0000 0002 4223 5786

Öz

Bu araştırmanın amacı geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalmanın, sınıf iklimi ve okula yabancılaşma üzerindeki etkilerini tespit etmektir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin sınıf iklimi algılarının, öğrencilerin geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalma sıklıkları ile okula yabancılaşmaları arasındaki aracılık rolü ve okula yabancılaşmaya etkisi tespit edilmiştir. Araştırmanın örneklemini 1367 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma verileri “Ergen Akran İlişkileri Belirleme Ölçeği Mağdur Formu”, “Siber Mağduriyet Ölçeği”, “Öğrenciler Tarafından Algılanan Sınıf İklimi Ölçeği” ve “Okula Yabancılaşma Ölçeği” aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon katsayıları kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki nedenselliği ve yapısal özellikleri belirlemek için yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Araştırma sonunda araştırmacılar tarafından oluşturulan hipotezlerden dört tanesi kabul üç tanesi reddedilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, geleneksel mağduriyet ile siber mağduriyet arasında orta düzeyde pozitif ilişki vardır. Geleneksel mağduriyetin sınıf iklimi üzerinde negatif yönde ve okula yabancılaşma üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi vardır. Sınıf ikliminin okula yabancılaşma üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin sınıf iklimi algısının geleneksel mağduriyet ile okula yabancılaşma arasında kısmi aracılık rolü vardır. Siber mağduriyetin sınıf iklimi ve okula yabancılaşma üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel zorbalık, geleneksel mağduriyet, siber zorbalık, siber mağduriyet, sınıf iklimi, okula yabancılaşma, lise öğrencileri.

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 22, Sayı 3, 2021
ss. 2297-2322
DOI:10.17679/inuefd.987106

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
25.08.2021

Kabul Tarihi
14.12.2021

Önerilen Atıf

Han, F. ve Demirtaş, H. (2021). Zorbalığa maruz kalmanın sınıf iklimine ve okula yabancılaşmaya etkisi. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 2297-2322. DOI: 10.17679/inuefd.987106

Bu makale İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından Mayıs, 2020 tarihinde kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir.

Zorbalığa Maruz Kalmanın Sınıf İklimine ve Okula Yabancılaşmaya Etkisi

Okullarımızda öğrenciler arasında görülen zorbalık davranışları bilinen eski bir olgu ve sorun olmasına rağmen (Olweus, 1994) veliler ve toplumumuzun geneli öğrencilerin okulda buldukları sürelerde güvende olduklarını düşünmektedir. Bununla birlikte son zamanlarda okullarda yaşanan ve çeşitli yollarla medyaya yansıyan zorbalık olayları okullara duyulan güveni azaltmakta ve bu konuda bazı önlemlerin alınması gerektiğini göstermektedir (Ayas ve Pişkin, 2015).

Zorbalık olayları en çok zorbalığa maruz kalan öğrencileri etkilemekle beraber, zorbalık yapan ve zorbalığa seyirci kalan öğrencilerde bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerde, zorbalığa maruz kalma düzeyi arttıkça sürekli üzümlük hali, uykusuzluk, stres, yüksek depresyon belirtileri, yüksek kaygı düzeyi, düşük benlik saygısı ve okula yabancılaşma görülmektedir (Baldry, Farrington ve Sorrentino, 2017; Kapçı, 2004; Natvig Albrektsen ve Qvarnström, 2001). Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bazıları da intihar düşüncesi taşımaktadır (Fredrick, 2015).

Öğrenciler arasında görülen zorbalık davranışları okullarımızda yaşanan en önemli sorunlardan biridir (Raskauskas, Gregory, Harvey, Rifshana ve Evans, 2010). Alanyazın çalışmaları bu durumu desteklemektedir. Rudolph ve diğerlerine göre (2014), ilkökul döneminde akran zorbalığına maruz kalan öğrenciler ortaokul dönemlerinde sosyal yabancılaşma yaşamaktadır. Sosyal yabancılaşmaya bağlı olarak öğrenciler bu dönemde arkadaşlık ilişkilerinde sorunlar yaşamaktadır. Katitaş'a (2012) göre, öğrenim hayatı boyunca birkaç defa kavgaya karışmış öğrenciler, sadece bir defa kavgaya karışmış öğrencilerden ve hiç kavgaya karışmamış öğrencilerden daha fazla yabancılaşma, güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık ve sosyal uzaklık yaşamaktadırlar.

Bilişim teknolojilerinin gelişmesi, gençler arasında akıllı telefon kullanımının ve internette geçirilen sürenin artmasına bağlı olarak daha önceleri yüz yüze gerçekleşen zorbalık davranışlara siber zorbalık davranışları da eklenmiştir (Lam ve Li, 2013). Günümüzde öğrencilerin hemen hemen hepsi hem geleneksel hem de toplumların internet kullanım oranlarına bağlı olarak siber zorbalığa maruz kalmaktadırlar (Baldry ve diğ., 2017). İnterneti daha çok sohbet etmek ve oyun oynamak amacıyla kullanan gençler arasında yaşanan siber zorbalıklar, akıllı telefon kullanımı ve internete bağlanma süresinin artışına bağlı olarak daha sık gözlenmektedir (Zorbaz ve Dost, 2014). Araştırmalara göre okul zorbalığıyla siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu ilişkide, kimi zaman okulda ve sınıfta yaşanan bir olayın siber ortama taşınmasıyla başlayan siber zorbalık, kimi zaman da siber ortamda başlayıp etkilerini okulda ve sınıfta göstermektedir (Brown, Demaray ve Secord, 2014; Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhor, 2006). İnternet kullanım sıklığına bağlı olarak artan siber mağduriyetlerde, siber zorbalığa maruz kalan gençlerin çoğu bu durumla nasıl baş edeceğini, kimden yardım isteyeceğini bilmemekte ve neticesinde kendisini tükenmiş hissetmekte, depresyona girmekte ve okula yabancılaşmaktadır (Baldry ve diğ., 2107).

Geleneksel veya siber zorbalığa maruz kaldığı anlarda kendisini koruyabilecek kişilerin veya kuralların olmadığını düşünen öğrenci, kendisini güvensiz ve güçsüz hissetmektedir. Zorbalığa maruz kalanlardan bu durumu kimseyle paylaşmayıp, gizlemeye çalışanların daha fazla içe yönelim bozukluğu yaşadığı tespit edilmiştir (Topçu, 2014). Zorbalığa maruz kalan öğrenciler zamanla ya içine kapanarak yalnızlaşmakta ya da zorbalara zorbalık karşılık vererek

kuralsızlık boyutunda okula yabancılaşmaktadır. Sosyal yabancılaşma yaşayan öğrencilerin anti-sosyal davranışlar gösterdiği, içine kapanık öğrencilerin, çevresinden yardım alamama aracı değişkeniyle birlikte değerlendirildiğinde, daha fazla akran zorbalığına maruz kaldığı tespit edilmiştir (Rudolph vd., 2014).

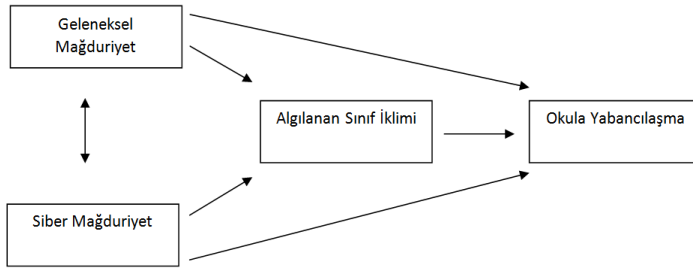
Ortaöğretim kurumlarındaki ders saatleri göz önüne alındığında öğrenciler zamanlarının çoğunu sınıflarda arkadaşlarıyla birlikte geçirmektedir (Demirtaş, 2016; Çengel, 2014). Bu nedenle zorbalığın en sık görüldüğü yerlerden biri sınıflardır. Olumsuz bir sınıf ikliminde sıklıkla yaşanan zorbalık olaylarından çoğu zaman diğer öğrenciler, öğretmenler ve veliler habersizdir (Cerezo ve Ato, 2010). Elektronik cihazlar sayesinde okul dışındaki vakitlerde de sınıf arkadaşlarıyla etkileşim içerisinde olmaya devam eden öğrencilerin birçoğu sınıf arkadaşlarının zorbaca davranışlarına siber ortamda da maruz kalmaya devam etmektedir (Seçer, 2014).

Alanyazın araştırmaları, öğrencilerin zorbalığa maruz kalma düzeyleri arttıkça okula yabancılaşma düzeylerinin arttığını göstermektedir. Ayrıca zorbalığa maruz kalmanın olumsuz bir sınıf iklimine neden olduğunu göstermektedir. Araştırmalar öğrenciler arasında kurulan olumlu ilişkilere bağlı olarak, okullarda yaşanan zorbalığın ve okula yabancılaşmanın azalabileceğini göstermektedir (Altan ve Baltacı, 2016; Aksaray, 2011; Haskaya, 2016; Gedik, 2014). Alanyazında akran zorbalığına maruz kalmanın öğrencilerin sosyal yabancılaşma yaşamasına neden olduğu, sosyal yabancılaşmanın da arkadaşlık ilişkilerinde anormal davranışlar gösterilmesine neden olduğu tespit edilmiştir (Rudolph vd., 2014). Bu nedenle okullarda zorbalıkla mücadele için olumlu bir sınıf iklimi oluşturulmalıdır. Olumlu bir sınıf ikliminin üyesi olan öğrenciler zorbaca davranışlara şahit olmaktan rahatsızlık duymakta ve zorbalığa sessiz kalmamaktadır (Seçer, 2014; Çengel, 2013).

Olumsuz bir sınıf ikliminde öğrenciler, öğretmenleri ve arkadaşları ile iletişim sorunlarına bağlı olarak zorbaca davranışlara maruz kalabilmektedir. Bu durumdaki öğrenciler zamanla sınıf arkadaşlarından uzaklaşmakta, yalnızlaşmakta, kendilerini derslere veremeyerek akademik olarak olumsuz etkilenmektedir. Olumsuz bir sınıf ikliminde sevebileceği ve güvenebileceği kimsesi olmayan ve kendini güçsüz hisseden öğrenci arkadaşlarına, öğretmenlerine ve sınıfına yabancılaşabilmektedir. Zorbaliğa maruz kalan öğrencilerin bazıları zamanla benzer davranışları kendisinden daha zayıf öğrencilere göstermekte ve okulun kurallarını çiğnemekte sakınca görmemektedir. Zamanla okuldan soğuyan ve okulda bulunmasının bir anlamı olmadığını düşünen öğrenci, sık sık devamsızlık yapmakta ve okulu bırakabilmektedir (Şimşek, H., Abuzar, Yegin, Şimşek, S. ve Demir, 2015; Bellici, Sardoğan ve Yılmaz, 2014; Çağlar, 2013).

Araştırmanın Amacı, Modeli ve Hipotezleri

Bu araştırmanın amacı geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalmanın, sınıf iklimi algısı ve okula yabancılaşma üzerindeki etkilerini tespit etmektir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin sınıf iklimi algılarının, öğrencilerin geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalma sıklıkları ile okula yabancılaşmaları arasındaki aracılık rolünü tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaçlara ilişkin araştırmanın modeli ve hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Şekil 1.**Araştırmanın Modeli**

Şekilde 1’de geleneksel mağduriyet ve siber mağduriyet değişkenleri birbirini etkileyeceği varsayımıyla hem bağımlı hem bağımsız değişkenler olarak alınmıştır. Geleneksel ve siber mağduriyetin bağımsız değişken olarak kabul edildiği modelde, okula yabancılaşma ise bağımlı değişken olarak alınmıştır. Sınıf iklimi değişkeni, öğrencilerin sınıf iklimi algısının geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalma durumlarına göre değişeceği varsayımıyla bağımlı değişken, okula yabancılaşmayı etkileyeceği düşüncesiyle de bağımsız değişken olarak gösterilmektedir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

H1. Geleneksel mağduriyet sınıf iklimi algısını anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H2. Geleneksel mağduriyet okula yabancılaşmayı anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H3. Siber mağduriyet sınıf iklimi algısını anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H4. Siber mağduriyet okula yabancılaşmayı anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H5. Sınıf iklimi okula yabancılaşmayı anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H6. Siber mağduriyetin okula yabancılaşma üzerindeki etkisinde sınıf iklimi algısının aracılık rolü vardır.

H7. Geleneksel mağduriyetin okula yabancılaşma üzerindeki etkisinde sınıf iklimi algısının aracılık rolü vardır.

Yöntem

Bu araştırma ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir çalışmadır. Araştırmada lise öğrencilerinin geleneksel ve siber zorbalıklara maruz kalma sıklığı, sınıf iklimi algıları ve okula yabancılaşma düzeylerini belirlemek için tarama araştırması yapılmıştır. Bir grubun özelliklerini belirlemek amacıyla yapılan tarama araştırmasından (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013) elde edilen veriler değişkenler arasındaki ilişkileri, nedenselliği tespit etmek için kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında Malatya ili Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme oranlı küme örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Küme örnekleme yönteminde evrendeki bütün kümelerin bütün elemanlarıyla birlikte eşit seçilme şansı vardır. Oranlı küme örnekleme evrende eşit seçilme şansına sahip elemanlar yerine kümeler seçilir. Bu yöntemde evren önce araştırma bulguları açısından önemli farklılık göstereceği düşünülen değişkenlere göre benzeşik alt evrenlere ayrılır. Böylece her alt evrenin örnekleme girme şansı artırılarak daha temsili bir örneklem oluşturulabilir (Karasar, 2013). Araştırmanın örnekleminde farklı lise türleri kümeler

olarak belirlenmiştir. Bu kümelerde öğrenim gören kız ve erkek öğrenci oranlarının evreni temsil edecek şekilde belirlenmesine çalışılmıştır.

Tablo 1.

Evren ve Örneklemde Yer Alan Öğrencilere İlişkin Demografik Bilgiler

Okul Adı	Evren				Örneklem			
	n		%		n		%	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Fethi Gemuhluoğlu Fen Lisesi	228	193	55,20	44,80	86	76	53,08	46,92
Şehit Candaş Kaplan Anadolu Lisesi	113	121	48,29	51,71	77	88	46,66	53,34
Fatih Anadolu Lisesi	385	437	46,83	53,17	111	133	45,49	54,51
Beydağı Anadolu Lisesi	652	530	55,16	44,84	126	106	54,31	55,69
Battalgazi Farabi A.İ.H.L.	222	294	43,02	56,98	53	64	45,29	54,71
Avni Kığılı Kız A.İ.H.L.	731	0	100	0	94	0	100	0
Sümer M.T.A.L.	218	384	36,21	63,79	33	55	37,50	62,50
Fatma Aliye İMKB M.T.A.L./Kız	615	0	100	0	119	0	100	0
Hasan Akbudak İMKB M.T.A.L.	257	497	34,08	65,92	50	96	34,24	65,76
Toplam	3421	2456	58,20	41,80	749	618	54,8	45,2

Araştırmanın örneklemini 749 kız (%54.8) ve 618 (%45.2) erkek olmak üzere toplamda 1367 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Ergen Akran İlişkileri Belirleme Ölçeği Mağdur Formu

Parada (2000) tarafından ergenlerde zorbalık eğilimlerini belirlemek için geliştirilmiş ve Seçer (2014) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu araştırma kapsamında, "Ergen Akran İlişkileri Belirleme Ölçeği Mağdur Formunun" orijinal formunda yer alan altılı (1-Asla, 2-Bazen, 3-Ayda bir ya da iki kere, 4-Haftada bir, 5-Haftada birkaç kere, 6-Her gün) likert yapısından (2-Bazen) ifadesi, anlam karmaşası oluşturacağı düşüncesiyle eğitim bilimleri alanından üç öğretim üyesinin görüşü de alınarak ölçekten çıkarılmıştır. Ölçek üzerinden yapılan değişiklik nedeniyle, yeniden geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonrasında, ölçeğin uyum iyiliği değerlerini düşüren her alt boyuttan 1 madde olmak üzere toplam 3 madde çıkarılmıştır. Ölçeğin alt boyutlarından sözel mağduriyet 5 madde, duygusal mağduriyet 5 madde, fiziksel mağduriyet 5 madde olmak üzere, ölçeğin ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizleri yapılmış, DFA sonrası uyum indeksleri ($\chi^2/Sd=3.73$; RMSEA=0.08; RMR=0.03; SRMR=0.05; GFI=0.90; CFI=0.90) olarak tespit edilmiştir. Güvenirlik analizlerinde Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin genelinin Cronbach's Alpha iç güvenirlik katsayısı .88 bulunmuştur.

Siber Mağduriyet Ölçeği

Araştırmada kullanılan "Siber Mağduriyet Ölçeği", Lam ve Li (2013) tarafından geliştirilmiş ve Özer (2017) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeği Türkçeye uyarlanmasında beş maddelik ölçeğe "Okuldaki arkadaşlarınız sevilmemenizi sağlamak için kaç kez hakkınızda

bir şeyler uydurdu?” maddesi eklenerek ölçek altı maddeli hale getirilmiştir. Ölçek maddelerinde yapılan değişiklikler nedeniyle ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için veriler üzerinden açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan ilk AFA sonucunda, ölçekte yer alan maddelerin orijinal formda olduğu gibi yüksek yük değerleri aldığı görülmüştür. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yüklerinin “.54” ile “.79” arasında değiştiği görülmüştür. Güvenirlik analizine ilişkin Cronbac’s Alpha iç güvenirlik katsayısı ise .805 olarak hesaplanmıştır (Özer, 2017).

Öğrenciler Tarafından Algılanan Sınıf İklimi Ölçeği

“Öğrenciler Tarafından Algılanan Sınıf İklimi Ölçeği”, Çengel ve Türkoğlu (2015) tarafından geliştirilmiştir. Meslek liselerindeki 9. sınıf öğrencilerinin sınıf iklimi algılarını belirlemeyi amaçlayan bu ölçeğin farklı lise türlerinde ve sınıf kademelerinde kullanılabilir olup olmadığını belirlemek amacıyla, ölçek Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Fen Lisesinde farklı sınıflarda öğrenim gören toplam 460 öğrenciye uygulanmıştır. Elde edilen veriler üzerinden ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri tekrar yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için birinci düzey DFA yapılmış, DFA sonunda faktör yüklenimleri düşük olan ve modelin uyum iyiliği değerlerini düşüren akran desteği boyutundan 4 madde, öğretmen desteği boyutundan 2 madde silinerek analizler tekrar yapılmış ve kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerine ulaşılmıştır. Uzman görüşü alınarak silinen her bir maddenin, ölçek içerisinde aynı anlama gelebilecek başka bir madde ile ifade edildiği görülmüştür. Bu yönüyle ölçeğin son hali 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçek üzerinde yapılan ikinci düzey DFA sonrasında ölçeğin uyum indeksleri ($\chi^2/Sd=3.08$; RMSEA=0.06; RMR=0.10; SRMR=0.06; GFI=0.88; CFI=0.93) olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin genelinin Cronbach’s Alpha iç güvenirlik katsayısı .94 bulunmuştur.

Okula Yabancılaşma Ölçeği

Lise öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerini belirlemek için kullanılan “Okula Yabancılaşma Ölçeği (OYÖ)”, H. Şimşek, Abuzar, Yegin, S. Şimşek ve Demir (2015) tarafından geliştirilmiştir. Tüm ölçek için Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı .86 iken sosyal uzaklık faktörünün güvenirlik katsayısının .66 olduğu ve diğer faktörlere göre düşük olduğu görülmüştür. Bu araştırma kapsamında ölçeğin güvenirlik analizleri tekrar yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin sosyal uzaklık alt boyutunun Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı (.49) ölçeğin orijinalinden daha düşük çıkmıştır. Ölçeğin güvenirlik katsayısını önemli ölçüde düşüren sosyal uzaklık alt boyutundan 1 madde çıkarılarak ölçeğin güvenirlik analizleri tekrar yapılmış ve sosyal uzaklık alt boyutunun Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı .66 olarak hesaplanmıştır. Bir ölçek maddesi silinen ölçeğin yapı geçerliliğine ilişkin birinci düzey DFA yapılmıştır. Analiz sonrasında faktör yüklenimi düşük olan ve uyum iyiliği değerlerini düşüren güçsüzlük boyutundan istatistik programının önerisiyle 1 madde çıkarılarak uyum iyiliği değerleri istenen düzeye yükseltilmiştir. Ölçek son haliyle 4 boyut 17 madde içermektedir. Ölçek üzerinde yapılan ikinci düzey DFA sonrasında ölçeğin uyum indeksleri ($\chi^2/Sd=3.03$; RMSEA=0.06; RMR=0.08; SRMR=0.05; GFI=0.91; CFI=0.93) olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin genelinin Cronbach’s Alpha iç güvenirlik katsayısı .91 bulunmuştur.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri, gerekli yasal izinler alındıktan sonra veri toplama araçları aracılığıyla Google Form üzerinden toplanmıştır. Bu sayede ölçeklerin hatalı veya eksik

doldurulmasının önüne geçilmiştir. Öğrenciler, okullarındaki bilişim teknolojileri sınıflarındaki bilgisayarları kullanarak ölçek sorularını yanıtlamışlardır.

Verilerin Analizi

Araştırmada lise öğrencilerinin geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalma sıklığı, sınıf iklimi algıları ve okula yabancılaşma düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon katsayıları kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda verileri normal dağılım gösteren sınıf iklimi (çarpıklık değeri ,121; basıklık değeri -,622) ve okula yabancılaşma (çarpıklık değeri ,659; basıklık değeri -,542) değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Katsayısı (r), verileri normal dağılım göstermeyen geleneksel mağduriyet (çarpıklık değeri 2,599; basıklık değeri 8,557) ve siber mağduriyet (çarpıklık değeri 2,499; basıklık değeri 6,862) ve bunların diğer değişkenlerle aralarındaki ikili ilişkileri belirleyebilmek için Spearman Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı (r_s) (Kilmen, 2015; Büyüköztürk, 2013) kullanılmıştır.

Değişkenler arasındaki nedenselliği ve yapısal özellikleri belirlemek için yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Aracılık etkisinin belirlenmeye çalışıldığı modelde, aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığını test etmek için AMOS programında normallik varsayımı gerektirmeyen Nonparametrik testlerden Bootstrap testi (Bollen ve Stine, 1990) kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22 ve AMOS istatistik programları kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde öncelikle öğrencilerin geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalmaları, sınıf iklimi algıları ve okula yabancılaşmalarına ilişkin betimsel analiz bulguları verilmiştir. Betimsel analizlerden elde edilen veriler, değişkenler arasındaki ilişkileri, nedenselliği ve yapısal özellikleri belirlemek için kullanılmıştır. Analiz sonuçları ilgili tablolarda yer almaktadır.

Araştırma kapsamında değişkenlere ilişkin betimsel analiz sonuçları ve değişkenler arası korelasyon katsayıları Tablo 2' de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Betimsel Analiz Sonuçları, Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	$\bar{x}$	ss	min	max	2	3	4
1.Siber Mağdur	3,24	5,91	0	36	,507**	-,054*	,238**
2.Geleneksel Mağdur	5,91	8,59	0	60		-,197**	,321**
3.Sınıf iklimi	87,65	8,59	23	115			-,364**
4.Okula Yabancılaşma	32,80	12,49	17	85			

**p<0,01

*p<0,05

Tablo 2'ye göre, araştırmanın değişkenlerinden siber mağduriyet ile geleneksel mağduriyet arasında orta düzeyde pozitif ($r_s=,50$; $p<0,01$), siber mağduriyet ile sınıf iklimi arasında düşük düzeyde negatif ($r_s=-,05$; $p<0,05$), siber mağduriyet ile okula yabancılaşma arasında düşük düzeyde pozitif ($r_s=,23$; $p<0,01$), geleneksel mağduriyet ile sınıf iklimi arasında

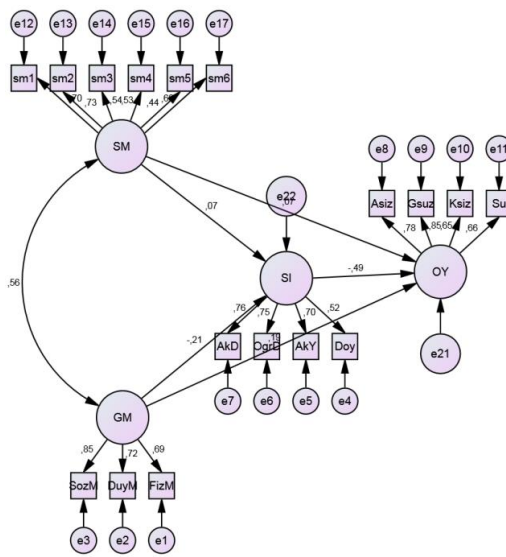
düşük düzeyde negatif ($r_s=-,19$; $p<0,01$), geleneksel mağduriyet ile okula yabancılaşma arasında orta düzeyde pozitif ($r_s=,32$; $p<0,01$) ve sınıf iklimi ile okula yabancılaşma arasında orta düzeyde negatif ($r_s=-,36$; $p<0,01$) yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Birinci Modele İlişkin Analiz Sonuçları

Araştırmada lise öğrencilerinin geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalma sıklığı, sınıf iklimi algıları ve okula yabancılaşma düzeyleri arasındaki nedenselliği ve yapısal özellikleri belirlemek için araştırmanın tahmin edilen model, AMOS paket programı aracılığıyla çizilmiş ve test edilmiştir. Bu model Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2.

Tahmin Edilen Araştırma Modelinin Yol Analizi Sonucunda Elde Edilen Standardize Edilmiş Çözümleme Değerlerinin Diyagram Gösterimi.

(SM: Siber Mağduriyet, GM: Geleneksel Mağduriyet, SI: Sınıf İklimi, OY: Okula Yabancılaşma)

Tablo 3.

Tahmin Edilen Araştırma Modeline İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

χ^2/Sd	RMSEA	RMR	SRMR	GFI	CFI
313,499/113 = 2,774	,036	1,116	,790	,941	,876

Tablo 3 incelendiğinde model uyum değerlerinin Özdamar (2017) ve Karagöz'e (2016) göre, iyi veya kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür.

Tablo 4.*Tahmin Edilen Yapısal Araştırma Modeline İlişkin Değerler*

Test Edilen Yol	Standardize Edilmiş Tahmin (β)	Standart Hata	C.R. (t- değeri)	p
Si <--- SM	,124	,083	1,498	,134
Si <--- GM	-,206	,051	-4,030	***
OY <--- GM	,299	,076	3,929	***
OY <--- SM	,187	,119	1,573	,116
OY <--- Si	-,796	,066	-11,980	***

*** $p < .01$

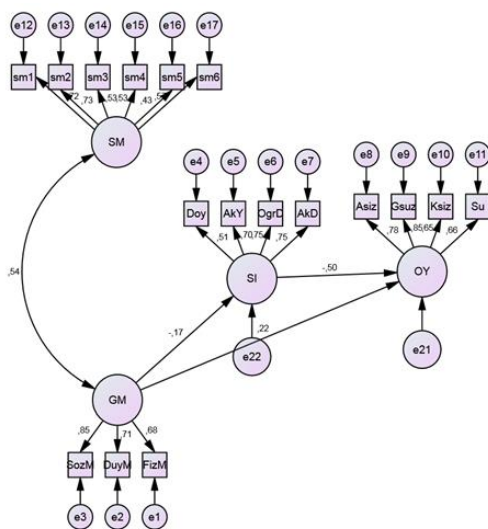
Tabloda 4'teki yapısal modele ilişkin değerler incelendiğinde siber mağduriyetin sınıf iklimi ($\beta = ,124$; $p > .01$) ve okula yabancılaşma ($\beta = ,187$; $p > .01$) üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu yönüyle araştırmanın üçüncü (H3. Siber mağduriyet sınıf iklimi algısını anlamlı bir şekilde etkilemektedir) ve dördüncü (H4. Siber mağduriyet okula yabancılaşmayı anlamlı bir şekilde etkilemektedir) hipotezleri reddedilmiştir.

İkinci Modele İlişkin Analiz Sonuçları

Tablo 4'teki yapısal model incelendiğinde, siber mağduriyetin sınıf iklimi ve okula yabancılaşma üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu nedenle model üzerindeki ilgili yollar silinmiş ve analizler tekrar yapılmıştır. İkinci modele ilişkin diyagram Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3.

Araştırma Modelinin Yol Analizi Sonucunda Elde Edilen Standardize Edilmiş Çözümleme Değerlerinin Diyagram Gösterimi

Tablo 5.

Geleneksel Mağdur, Sınıf İklimi ve Okula Yabancılaşma Değişkenlerinden Oluşan Yapısal Modele İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

χ^2/Sd	RMSEA	RMR	SRMR	GFI	CFI
317,520/115 = 2,761	,036	1,146	,083	,940	,875

Yeniden çizilen modelde değişkenler arasında çizilen yolların tamamının anlamlı olduğu görülmüştür. Tablo 5 incelendiğinde model uyum değerlerinin Özdamar (2017) ve Karagöz'e (2016) göre iyi veya kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür.

Tablo 6.

Geleneksel Mağdur, Sınıf İklimi ve Okula Yabancılaşma Değişkenlerinden Oluşan Yapısal Modele İlişkin Değerler

Test Edilen Yol	Standardize Edilmiş Tahmin (β)	Standart Hata	C.R. (t- değeri)	p
Si <--- GM	-,170	,042	-4,029	***
OY <--- GM	,366	,064	5,731	***
OY <--- Si	-,807	,068	-11,949	***

***p<.01

(GM: Geleneksel Mağduriyet, Si: Sınıf İklimi, OY: Okula Yabancılaşma)

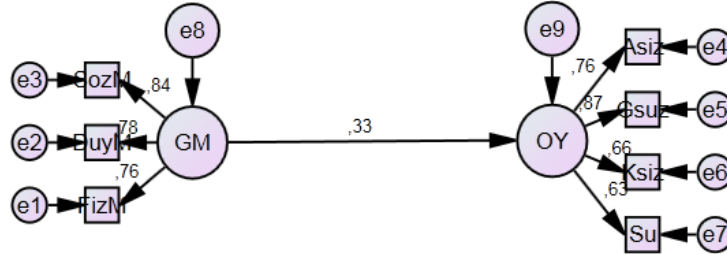
Tablo 6'daki yapısal modele ilişkin değerler incelendiğinde geleneksel mağduriyetin sınıf iklimi ($\beta=-,170$; $p<.01$) üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi olduğu, geleneksel mağduriyetin okula yabancılaşma ($\beta=,366$; $p<.01$) üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu ve sınıf ikliminin okula yabancılaşma ($\beta=-,807$; $p<.01$) üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu yönüyle araştırmanın hipotezlerinden olan birinci (H1. Geleneksel mağduriyet sınıf iklimi algısını anlamlı bir şekilde etkilemektedir), ikinci (H2. Geleneksel mağduriyet okula yabancılaşmayı anlamlı bir şekilde etkilemektedir) ve beşinci (H5. Sınıf iklimi algısı okula yabancılaşmayı anlamlı bir şekilde etkilemektedir) hipotezleri kabul edilmiştir.

Sınıf İkliminin Aracılık Rolü

Sınıf ikliminin, geleneksel mağduriyet ve okula yabancılaşma arasındaki aracılık rolünün tespiti için değişkenler arasındaki nedensel bağıntılar öncelikle ikili olarak en sonda üçlü olarak incelenmiştir.

Şekil 4.

Geleneksel Mağduriyet ve Okula Yabancılaşma Arasındaki İlişkiyi Gösteren Modelin Yol Analizi Sonucunda Elde Edilen Standardize Edilmiş Çözümleme Değerlerinin Diyagram Gösterimi

Tablo 7.

Geleneksel Mağduriyet ile Okula Yabancılaşma Değişkenlerinden Oluşan Yapısal Modele İlişkin Değerler

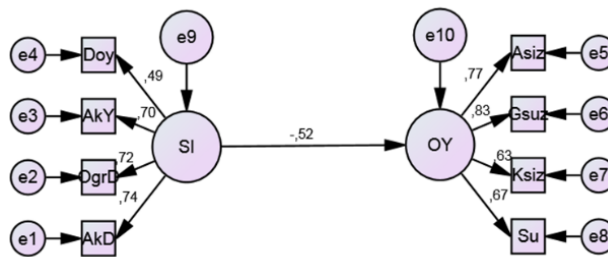
Test Edilen Yol	Standardize Edilmiş Tahmin (β)	Standart Hata	C.R. (t- değeri)	p
OY <--- GM	,329	,050	7,740	***

*** $p < .01$ (GM: Geleneksel Mağduriyet, OY: Okula Yabancılaşma)

Tablo 7 incelendiğinde geleneksel mağduriyetin öğrencilerin okula yabancılaşmasını anlamlı bir şekilde etkilediği ($\beta = .32$; $p < .01$) görülmektedir. Geleneksel mağduriyet (GM), okula yabancılaşmadaki (OY) toplam varyansın yaklaşık %10,8'ini açıklamaktadır.

Şekil 5.

Sınıf İklimi ve Okula Yabancılaşma Arasındaki İlişkiyi Gösteren Modelin Yol Analizi Sonucunda Elde Edilen Standardize Edilmiş Çözümleme Değerlerinin Diyagram Gösterimi

Tablo 8.

Sınıf İklimi ile Okula Yabancılaşma Değişkenlerinden Oluşan Yapısal Modele İlişkin Değerler

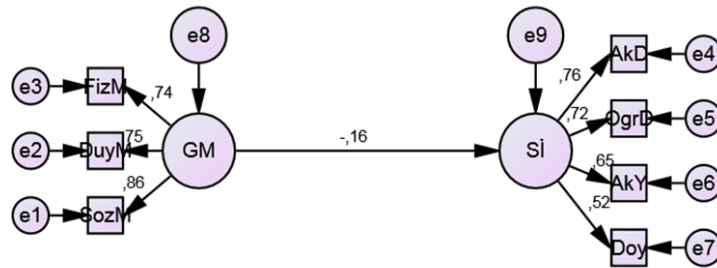
Test Edilen Yol	Standardize Edilmiş Tahmin (β)	Standart Hata	C.R. (t- değeri)	p
OY <--- Sİ	-,518	,028	-14,248	***

*** $p < .01$ (Sİ: Sınıf İklimi, OY: Okula Yabancılaşma)

Tablo 8 incelendiğinde sınıf iklimi algısının (Sİ) öğrencilerin okula yabancılaşmasını (OY) anlamlı bir şekilde etkilediği ($\beta = -.51$; $p < .01$) görülmektedir. Öğrencilerin sınıf iklimi algısı, okula yabancılaşmadaki toplam varyansın yaklaşık %26,9'unu açıklamaktadır.

Şekil 6.

Geleneksel Mağduriyet ve Sınıf İklimi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Modelin Yol Analizi Sonucunda Elde Edilen Standardize Edilmiş Çözümleme Değerlerinin Diyagram Gösterimi

Tablo 9.

Geleneksel Mağduriyet ile Sınıf İklimi Değişkenlerinden Oluşan Yapısal Modele İlişkin Değerler

Test Edilen Yol	Standardize Edilmiş Tahmin (β)	Standart Hata	C.R. (t- değeri)	p
Sİ <--- GM	-,162	,036	-4,463	***

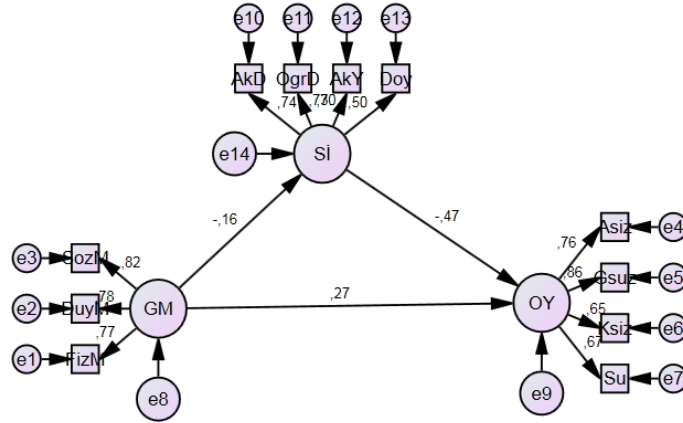
*** $p < .01$ (GM: Geleneksel Mağduriyet Sİ: Sınıf İklimi)

Tablo 9 incelendiğinde geleneksel mağduriyetin (GM) öğrencilerin sınıf iklimi algısını (Sİ) anlamlı bir şekilde etkilediği ($\beta = -.16$; $p < .01$) görülmektedir. Geleneksel mağduriyet (GM) sınıf iklimindeki (Sİ) toplam varyansın yaklaşık %2,6'sını açıklamaktadır.

Şekil 7.

Geleneksel Mağduriyet, Sınıf İklimi ve Okula Yabancılaşma Arasındaki İlişiyi Gösteren Modelin Yol Analizi Sonucunda Elde Edilen Standardize Edilmiş Çözümleme Değerlerinin Diyagram Gösterimi

Tablo 10.

Sınıf İkliminin Aracılık Etkisini İnceleyen Yapısal Modele İlişkin Değerler

Etki	Yol	Yol Katsayısı (β)	Kritik Oran (t)	p
Direkt etki	Sİ <--- GM	-,158	-3,752	***
Direkt etki	OY <--- Sİ	-,474	-13,544	***
Direkt etki (Aracı olmadan)	OY <--- GM	,329	7,740	***
Direkt etki (Aracı ile birlikte)	OY <--- GM	,273	7,093	***
Dolaylı etki	OY <--- GM	,087	-	***

*** $p < .01$ (GM: Geleneksel Mağduriyet, Sİ: Sınıf İklimi, OY: Okula Yabancılaşma)

VAF= dolaylı etki/toplam etki = 0,087/0,406 = 0,21

Aracılık etkisinin belirlenmeye çalışıldığı modelde, aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığını test etmek için AMOS programında normallik varsayımı gerektirmeyen nonparametrik testlerden Bootstrap Testi (Bollen ve Stine, 1990) kullanılmıştır. Bootstrap testi % 95 güven aralığında uygulanmıştır. Hadi, Abdullah ve Setosa (2016) göre, aracılık etkisinin hesaplanmasında kullanılan değerlerden biri Variance Account For (VAF) değeridir. Bu VAF değeri dolaylı etki/toplam etki formülüyle hesaplanmaktadır. VAF değerinin 0,80 ve üzeri olması tam aracı etki olduğunu, 0,20-0,80 arası olması kısmi aracı etki olduğunu ve 0,20'nin altında ise aracılık etkisinin olmadığını göstermektedir. Bu araştırmada VAF değeri 0,21 olarak hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda değişkenler arasındaki tüm yolların anlamlı olduğu görülmüştür. Bir önceki modelde geleneksel mağduriyet ve okula yabancılaşma arasındaki ilişkide standardize edilmiş tahmin katsayısı ($\beta = ,329$; $p < .01$) iken (Tablo 7) modele sınıf iklimi

aracı değişkeni eklendiğinde bu katsayının ($\beta=,273$; $p<.01$) değeri azalmıştır (Tablo 10). Bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişkinin düzeyi modele aracı bir değişken eklendiğinde düşüyorsa bu aracı değişkene kısmi aracı değişken denir (Özdamar, 2017; Şimşek, 2007). Bu yönüyle VAF değeri (0,21) de göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin sınıf iklimi algısının geleneksel mağduriyet ile okula yabancılaşma arasında kısmi aracılık rolü olduğu söylenebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonunda araştırmanın yedi hipotezinden dördünün kabul için ise reddedildiği görülmüştür. Araştırmanın sonuçları, araştırmada oluşturulan hipotezlerin sırasına göre tartışılmıştır.

Araştırma birinci hipotezi, “Geleneksel mağduriyet sınıf iklimi algısını anlamlı bir şekilde etkilemektedir.” kabul edilmiştir. Araştırmanın bulgularında geleneksel zorbalığa maruz kalmanın sınıf iklimi üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre geleneksel zorbalığa maruz kalmak öğrencilerin sınıf iklimi algısını olumsuz etkilemektedir. Geleneksel mağduriyet sınıf iklimi algısındaki toplam varyansın yaklaşık %2,5’ini açıklamaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, zorbalığa maruz kalan, zorbalığa maruz kaldığı anlarda arkadaşlarından ve öğretmenlerinden destek göremeyen öğrencilerin sınıflarında bulunmaya ilişkin doyum düzeyleri düşmektedir. Öğrencilerin sınıf iklimine ilişkin algılarını etkileyen ve sınıf ikliminin alt boyutlarından olan akademik yeterlik algısı da zorbalığa maruz kalma düzeyine bağlı olarak azalmaktadır.

Alanyazında, Çengel’in (2013) araştırmasında olumsuz sınıf ikliminde öğrencilerin derslerle daha az ilgilenmesinin sonucu olarak sınıflarda daha çok gürültü olduğu ve sınıfın kurallarıyla ilgili daha çok belirsizlik yaşandığı, öğretmenlerin öğrencilere daha çok müdahale ettiği ve öğretmenlerin öğrencilere karşı olumsuz olarak nitelendirilebilecek davranışlara daha sık başvurduğu tespit edilmiştir. Machimbarrena ve diğerleri (2019) geleneksel mağduriyet ile yalnızlaşma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, zorbalığa maruz kalan öğrencinin içine kapanarak yalnızlaştığını ve bu durumun öğrenciyi sınıf arkadaşlarının zorbalığına karşı daha savunmasız hale getirdiğini, Rudolph ve diğerleri (2014) içine kapanık öğrencilerin, çevresinden yardım alamama aracı değişkeniyle birlikte değerlendirildiğinde, daha fazla akran zorbalığına maruz kaldığını tespit etmişlerdir.

Bilgiç ve Yurtal (2019), zorbalığa karışmayan öğrencilerin, maruz kalan ve zorbalık eğilimi olan öğrencilere göre daha olumlu sınıf iklimi algısına sahip olduklarını tespit etmiştir. López ve diğerleri (2012) sınıf ikliminin akran zorbalığının belirleyicisi olduğunu, sınıf ikliminin zorbalık yapma veya mağdur olma değişkenlerinin nedenlerinden biri olan sosyo-ekonomik farklılıklar değişkeni kontrol edildiğinde bile, zorbalık yapmayı %40,1, mağduriyeti ise %33,5 oranında açıkladığını tespit etmişlerdir. Cerezo ve Ato (2010) geleneksel zorbalığa maruz kalan öğrencilerin sınıf iklimi algısının zorbalara ve izleyicilere göre daha olumsuz olduğunu, Davis (2016), Jantzer ve diğerleri (2011) geleneksel mağduriyetin öğrencilerin akademik gelişimlerini ve okul başarılarını olumsuz etkilediğini, Raskauskas ve diğerleri (2010) zorbalığın ve zorba kurbanların öğretmenleriyle ilişkilerinin zayıf olduğunu tespit etmişlerdir. Topçu (2014) zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, böyle durumlarda ilk yardım istedikleri kişinin arkadaşları olduğunu, Totan ve Yöndem (2007) arkadaşlık ilişkileri iyi olan öğrencilerin geleneksel mağduriyet düzeylerinin düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

Araştırmanın ikinci hipotezi, “Geleneksel mağduriyet okula yabancılaşmayı anlamlı bir şekilde etkilemektedir.” kabul edilmiştir. Geleneksel mağduriyetin okula yabancılaşma üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre geleneksel zorbalığa maruz kalmak, öğrencilerin okula yabancılaşmalarına neden olmaktadır. Geleneksel mağduriyet okula yabancılaşmadaki toplam varyansın yaklaşık %10,8’ini açıklamaktadır.

Alanyazın araştırmalarında, Vangölü (2018) okulda kendini güvende hissetmeyen öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğunu, Haskaya (2016) akran zorbalığına maruz kalma derecesi arttıkça öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin arttığını, Rudolph ve diğerleri (2014) ilkökul döneminde akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin ortaokul dönemlerinde sosyal yabancılaşma yaşadıklarını, sosyal yabancılaşma yaşayan öğrencilerinde arkadaşlık ilişkilerinde anormal davranışlar gösterdiğini, Uzun ve Karataş (2019) akran zorbalığına maruz kalmanın okul tükenmişliğini yordadığını, Raskauskas ve diğerleri (2010) zorbalığın ve zorba kurbanların okula ilişkin bağlarının çok zayıf olduğunu, Natvig ve diğerleri (2001) zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerde sürekli üzümlük hali, uykusuzluk, stres, okula yabancılaşma gibi, çeşitli psikolojik sorunlara neden olduğunu, Katıtaş (2012) öğrenim hayatı boyunca birkaç defa kavgaya karışmış öğrencilerin, sadece bir defa kavgaya karışmış öğrencilerden ve hiç kavgaya karışmamış öğrencilerden daha fazla yabancılaşma, güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık ve sosyal uzaklık yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Çakır (2017) lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, okulda zorbalığa uğrayan öğrencilerin %57,4’ü morallerinin bozulduğunu ve huzursuz olduklarını, %47,5’i kızgınlık duyduklarını, %42,6’sı üzüldüklerini, %29,5’i kendini güvensiz hissettiklerini, %26,2’si kendini değersiz hissettiğini, %13,1’i acı duyduğunu, %9,8’i ise korktuklarını ve kaygılandıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin bir kısmının davranış bozukluğu ve kurallara uymamama davranışlarının nedeni, ailesi ve çevresi ile olan olumsuz ilişkileridir. Bazı öğrenciler ise olumsuz davranışları okul ve sınıf ortamında geliştirmektedir. İstendik davranış geliştirme gibi bir görevi olan okullar, olumsuz davranışlarla okula gelen öğrencileri, etkili bir yönetim anlayışıyla iyileştirmeli, okulda ve sınıfta olumsuz davranışların ortaya çıkmasına engel olmalıdır.

Araştırmanın üçüncü hipotezi, “Siber mağduriyet sınıf iklimi algısını anlamlı bir şekilde etkilemektedir.” reddedilmiştir. Alanyazında siber zorbalığa maruz kalma ile sınıf iklimi algısı arasında negatif ilişki olduğunu gösteren araştırmalar yer almaktadır. Özellikle öğrencilerin sınıflarına ait WhatsApp gruplarında siber zorbalığa maruz kalanların sınıfın sosyal iklimine ilişkin algılarının daha olumsuz olduğu ve sınıflarına ait olma duyguların daha olumsuz olduğu tespit edilmiştir (Kashy-Rosenbaum ve Aizenkot, 2020). Bir başka araştırma da sınıf WhatsApp gruplarının kullanım normlarının iyileştirilmesi ile öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında negatif ilişki olduğu görülmüştür (Aizenkot ve Kashy-Rosenbaum, 2018).

Araştırmanın bulgularında alanyazın bulgularına benzer şekilde, siber zorbalığa maruz kalma ile sınıf iklimi algısı arasında düşük düzeyde negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu ilişkiyle beraber siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerin sınıf iklimi algılarını doğrudan etkilemediği tespit edilmiştir. Han’ın (2020) araştırmasında, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerle yapılan görüşmelerde, okuldan veya sınıftan arkadaşlarının siber zorbalığına maruz kalan ve siber zorbalığa bağlı olarak okul ortamında geleneksel zorbalığa maruz kalan öğrencilerin sınıf iklimi algılarının genellikle olumsuz olduğu görülmüştür. Bununla birlikte yaz

tatili gibi okul dönemi dışında siber zorbalığa maruz kalan, okul dışından ve tanımadığı kişilerin siber zorbalığına maruz kalan öğrencilerinin sınıf iklimine ilişkin algılarının bu durumdan etkilenmediği görülmüştür.

Araştırmanın dördüncü hipotezi, “Siber mağduriyet okula yabancılaşmayı anlamlı bir şekilde etkilemektedir.” reddedilmiştir. Araştırmanın bulgularında siber zorbalığa maruz kalma ile okula yabancılaşma arasında düşük düzeyde pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte araştırmanın bulgularına dayanarak siber zorbalığa maruz kalmanın doğrudan okula yabancılaşmaya neden olduğu söylenemez.

Han ve Demirtaş'ın (2020) nitel araştırmasında, öğrencilerle yapılan görüşmelerde sınıf veya okul arkadaşlarının siber zorbalığına maruz kalan öğrencilerin okula yabancılaştıkları görülmüştür. Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler, bu duruma bağlı olarak okul ortamında korku yaşadıklarını ve kendilerini güçsüz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Siber zorbalığın devamı olarak okul veya sınıf ortamında geleneksel zorbalığa maruz kalan öğrenciler güçsüzlük boyutunda okula yabancılaşmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerden bazıları da okul ortamında intikam almaya çalışarak geleneksel zorbalık yaparak kuralsızlık boyutunda okula yabancılaşmaktadır. Araştırmada siber zorbalığa maruz kalmanın doğrudan okula yabancılaşmaya neden olamayacağı bulgusu, araştırmanın örneklemi ile de ilgili olabilir. Han ve Demirtaş'ın (2020) araştırmasında yaz tatili döneminde ve okul dışından kişilerin siber zorbalığına maruz kalan öğrencilerin okula karşı tutumlarının bu durumdan etkilenmediği görülmüştür. Bu bulgu araştırmanın bulgusunu desteklemektedir.

Araştırmanın beşinci hipotezi, “Sınıf iklimi algısı okula yabancılaşmayı anlamlı bir şekilde etkilemektedir.” kabul edilmiştir. Araştırmanın bulgularında sınıf ikliminin okula yabancılaşma üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre sınıf iklimine ilişkin olumsuz algıların öğrencilerin okula yabancılaşmalarına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sınıf iklimi algısı okula yabancılaşmadaki toplam varyansın yaklaşık %26,9'unu açıklamaktadır.

Öğrencilerin öğretmenleri ve arkadaşlarıyla ilişkileri sınıf iklimi algılarını etkilemektedir (Çengel ve Türkoğlu, 2015). Öğrencilerin okulu sevmeleri ve okul içerisindeki etkinliklere isteyerek katılmaları, öğrenim gördükleri sınıflarında kendilerini mutlu ve huzurlu hissetmeleri ile yakından ilgilidir (Sarı, 2012). Öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla ilişkileri iyi olan öğrencilerin aynı zamanda okula yabancılaşma düzeyinin daha düşük olduğunu tespit edilmiştir (Gedik, 2014). Okul yöneticileri ve öğretmenlerinin ilgisinden memnun olmayan öğrencilerin, memnuniyet düzeyleri yüksek olan öğrencilere kıyasla daha fazla okula yabancılaşma, anlamsızlık ve sosyal uzaklık yaşadıkları tespit edilmiştir (Katıtaş, 2012).

Öğrencilerin akademik yeterlik algıları, sınıf iklimi algılarını etkilemektedir (Çengel ve Türkoğlu, 2015). Akademik başarısı düşük ve orta düzeyde olan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyinin akademik başarısı yüksek olan öğrencilerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Vangölü, 2018). Benzer şekilde, akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin okula yabancılaşmanın kuralsızlık boyutunda, akademik başarısı ortanın biraz üstünde ve yüksek olan öğrencilere göre daha fazla okula yabancılaşma yaşadıkları tespit edilmiştir (Pala, 2016). Araştırmanın bulguları ve alanyazın çalışmaları doğrultusunda, olumlu bir sınıf iklimi oluşturularak öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin azaltılabileceği söylenebilir.

Araştırmanın altıncı hipotezi, “Siber mağduriyetin okula yabancılaşma üzerindeki etkisinde sınıf iklimi algısının aracılık rolü vardır.” reddedilmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında üçüncü bir değişkenin aracılık etkisinin olabilmesi için, bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni anlamlı bir şekilde etkilemesi gerekmektedir. Siber mağduriyetin okula yabancılaşmayı etkilediği hipotezi reddedildiğinden, araştırmanın altıncı hipotezi de doğal olarak reddedilmiştir.

Araştırmanın yedinci hipotezi, “Geleneksel mağduriyetin okula yabancılaşma üzerindeki etkisinde sınıf iklimi algısının aracılık rolü vardır.” kabul edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda sınıf ikliminin geleneksel mağduriyet ile okula yabancılaşma arasında aracılık rolünün olduğu saptanmıştır. Aracılık modelinde geleneksel mağduriyet ile okula yabancılaşma arasındaki anlamlılık düzeyinin azalması, sınıf iklimi değişkeninin kısmi aracı değişken olduğunu göstermektedir. Geleneksel mağduriyet, sınıf iklimi aracı değişkeniyle birlikte okula yabancılaşmadaki toplam varyansın yaklaşık %7,5’ini açıklamaktadır.

Öğrencilerin okula yabancılaşmalarına neden olabilecek birçok farklı değişken vardır. Öğrencilerin kişilik özellikleri ve davranışlarının yanında, öğrencinin öğrenim gördüğü okulun ve sınıfın olumsuz iklimi öğrencileri okula yabancılaştırmaktadır. Okulda ve sınıfta sosyal çevresinden yeterince destek alamayan, kendini yalnız ve güçsüz hisseden öğrenciler okulda zorbalık davranışlarına ve diğer nedenlere bağlı olarak mağduriyet yaşayarak okula yabancılaşmaktadır (Atmaca, 2019). Okula yabancılaşma olgusu bir bakıma öğrencilerin öğrenmeye, öğretmenlerine ve sınıf arkadaşlarına yabancılaşmasıdır. Okul içerisinde çeşitli endişeler ve bazı sosyal problemler yaşayan öğrencilerin öğretmenlerine ve sınıf arkadaşlarına yabancılaştığı tespit edilmiştir (Ebbert, Infurna ve Luthar, 2019).

Sınıf ikliminin boyutlarından olan öğretmen desteğinin, öğrencilerin düşmanlık ve yıkıcı öfkelerini azalttığı tespit edilmiştir (Çivıtcı, 2011). İçine kapanık öğrencilerin, çevresinden yardım alamama aracı değişkeniyle birlikte değerlendirildiğinde, daha fazla akran zorbalığına maruz kaldığını tespit etmişlerdir (Rudolph ve diğ., 2014). Geleneksel zorbalığa maruz kalan lise öğrencileriyle yapılan görüşmelerde, öğrencilerin sınıf iklimine ilişkin olumsuz ifadeleri ile okula yabancılaşmalarına neden olan etkenlerin benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Geleneksel zorbalığa maruz kalan öğrencilerden, zorbalık süresince arkadaşlarından ve öğretmenlerinden destek alanların sınıf iklimi algılarının olumlu, okula yabancılaşma düzeylerinin ise düşük olduğu görülmüştür (Han, 2020). Araştırmanın bulguları ve alanyazın çalışmaları doğrultusunda, geleneksel zorbalığın önlenmesi durumunda öğrencilerin sınıf iklimi algılarının daha olumlu olacağı ve okula yabancılaşma düzeylerinin azaltılabileceği söylenebilir.

Öneriler

Araştırmanın bulgularına dayanarak öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerini azaltmak için uygulayıcılar ve araştırmacılar için şu önerilerde bulunulabilir.

Okullarda rehberlik servislerince öğrencilerin zorbalığa maruz kaldıklarında neler yapabilecekleri ve kimlerden yardım alabilecekleri konusunda eğitimler düzenlenebilir. Okul yönetimi ve öğretmenler öğrenciler arasında yaşanan zorbalık olaylarına kayıtsız kalmadan, zorbalık davranışında bulunan öğrencileri veya grupları bu davranışlarından vazgeçirecek önlemler alabilir.

Olumlu bir sınıf ikliminin öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerini azalttığı görülmüştür. Bu yönüyle okul yönetimi, olumlu bir sınıf iklimi oluşturabilme konusunda destekleyici bir okul kültürü oluşturarak öğretmenlere yardımcı olabilir. Olumlu bir sınıf iklimi oluşturmak adına öğretmenler sınıf yönetimi becerilerini geliştirebilir. Öğretmenler sınıf içerisinde yaşanan zorbalık olaylarını nasıl yöneteceğini bilmelidir. Zorbalık olaylarına karşı öğrencilerin empati duygularını geliştirecek çeşitli etkinlikler düzenlenebilir.

Araştırmada bağımsız değişkenler olarak seçilen değişkenlerin dışında öğrencilerin okula yabancılaşmalarına neden olabilecek etkenler araştırılabilir (zorbalık yapan veya zorbalığa tanık olan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri vb.). Öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin bağımsız değişkenler açısından; cinsiyete, sınıf düzeyine, okul türüne göre farklılık gösterip göstermediği araştırılabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan (27.04.2020-2020/8-2) etik izin alınmıştır.

Kaynakça/References

- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 405-432.
- Altan, T. ve Baltacı, H. Ş. (2016). Lise öğrencilerinde benlik saygısının yordayıcısı olarak depresyon, bağlanma ve şiddet eğilimi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40).
- Aizenkot, D., & Kashy-Rosenbaum, G. (2018). Cyberbullying in WhatsApp classmates' groups: Evaluation of an intervention program implemented in Israeli elementary and middle schools. *New Media & Society*, 20(12), 4709-4727.
- Atmaca, T. (2019). Olumsuz okul tutumu, okula yabancılaşma ve anti-sosyal davranışın ortaöğretim öğrencilerinin suça eğilimini yordama düzeyi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 10(19), 63-86.
- Ayas, T ve Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 316-324.
- Baldry, A. C. Farrington, D. P. ve Sorrentino, A. (2017). School bullying and cyberbullying among boys and girls roles and overlap. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 26(9), 937-95.
- Bellici, N. Sardoğan, M. ve Yılmaz, M. (2014). *Lise öğrencilerinde okula bağlanma ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkinin cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre incelenmesi*. Samsun. Gençlik Ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongresi.
- Bilgiç, E. ve Yurtal, F. (2009). An investigation of bullying according to classroom climate. *Journal of Theory & Practice in Education (JTPE)*, 5(2).
- Bollen, K. A. and Stine, R. (1990). Direct and indirect effects: Classical and bootstrap estimates of variability. *Sociological methodology*, 115-140.
- Brown, C. F. Demaray, M. K. and Secord, S. M. (2014). Cyber victimization in middle school and relations to social emotional outcomes. *Computers in human behavior*, 35, 12-21.
- Büyüköztürk, Ş. Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (13.Basım) Ankara. Pegem Akademi.
- Cerezo, F. and Ato, M. (2010). Social status, gender, classroom climate and bullying among adolescents pupils. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, 26(1), 137-144.
- Çağlar, Ç. (2013). Eğitim fakültesi öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1497-1513.
- Çakır, N. (2017). *Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çengel, M. ve Türkoğlu, A. (2015). Classroom climate perceived by students scale: A validity and reliability study. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(4), 1240-1257.
- Çengel, M. (2013). *Sınıf ikliminin oluşması sürecinde örtük program: Meslek liseleri üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış doktora tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

- Davis, A. M. H. (2016). *Exploring the role of the safe school climate coordinator in implementing effective programs to increase safety and reduce bullying*. Unpublished doctoral dissertation, Capella University.
- Demirtaş, H. (2016). *Sınıf yönetiminin temelleri*. (Ed. Kıran, H. ve Çelik, K.). *Sınıf Yönetimi*. 12. Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Ebbert, A. M. Infurna, F. J. and Luthar, S. S. (2019). Mapping developmental changes in perceived parent–adolescent relationship quality throughout middle school and high school. *Development and Psychopathology*, 31(4), 1541-1556.
- Fredrick, S. S. (2015). *The protective role of social support and the relations among cyber and traditional victimization, depression, and suicidal ideation*. Unpublished doctoral dissertation, Northern Illinois University.
- Gedik, A. (2014). *Ortaöğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi bağlamında okula yabancılaşma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Han, F. (2020). *Geleneksel ve siber zorbalığa maruz kalmanın sınıf iklimi ve okula yabancılaşmayla ilişkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Han, F. ve Demirtaş, H. (2020). Geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalmanın okula yabancılaşmaya ilişkin etkileri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3).
- Hadi N.U., Abdullah N. & Setosa I. (2016) "Making Sense of Mediating Analysis: A Marketing Perspective", *Review of Integrative Business & Economics Research*, 5(2), 62-76
- Haskaya, S. (2016). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile okula yabancılaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Jantzer, V. Haffner, J., Parzer, P. and Resch, F. (2011). Opfer von Bullying in der Schule. *Kindheit und Entwicklung*. 21, pp. 40-46.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS ve AMOS 23 uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi* (25. basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kashy-Rosenbaum, G., & Aizenkot, D. (2020). Exposure to cyberbullying in WhatsApp classmates 'groups and classroom climate as predictors of students 'sense of belonging: A multi-level analysis of elementary, middle and high schools. *Children and youth services review*, 108, 104614.
- Katıtaş, S. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde okula yabancılaşma ve okulu bırakma eğilimi (Şanlıurfa ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Kilmen, S. (2015). *Eğitim araştırmacıları için SPSS uygulamalı istatistik*. Ankara: Edge Akademi.
- Lam, L. T. ve Li, Y. (2013). The validation of the e-victimisation scale (E-VS) and the e-bullying scale (E-BS) for adolescents. *Computers in Human Behavior*, 29, 3-7.
- López, V. Bilbao, M. D. L. Á. and Rodríguez, J. I. (2012). Classroom matters: The incidence of classroom climate on perceptions of peer intimidation and victimization. *Universitas Psychologica*, 11(1), 91-101.

- Machimbarrena, J. M. Álvarez-Bardón, A. León-Mejía, A. Gutiérrez-Ortega, M. Casadiego-Cabrales, A. and González-Cabrera, J. (2019). Loneliness and Personality Profiles Involved in Bullying Victimization and Aggressive Behavior. *School Mental Health*, 1-12.
- Natvig, G. K. Albrektsen, G. and Qvarnstrøm, U. (2001). Psychosomatic symptoms among victims of school bullying. *Journal of health psychology*, 6(4), 365-377.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school. In *Aggressive behavior*(pp. 97-130). Springer, Boston, MA.
- Özdamar, K. (2017). *Ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi*. Nisan Yayın Evi, Eskişehir.
- Özer, N. (2017, 18-24 Eylül). Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve okul tükenmişliği. 1st International Congress on Social Sciences, Universidad De Malaga: Malaga-İspanya.
- Pala, M. F. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma sorunu: İstanbul ili Silivri ilçesi örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Raskauskas, J. L. Gregory, J. Harvey, S. T. Rifshana, F. and Evans, I. M. (2010). Bullying among primary school children in New Zealand: Relationships with prosocial behaviour and classroom climate. *Educational Research*, 52(1), 1-13.
- Rudolph, K. D. Lansford, J. E. Agoston, A. M. Sugimura, N. Schwartz, D., Dodge, K. A. and Bates, J. E. (2014). Peer victimization and social alienation: Predicting deviant peer affiliation in middle school. *Child development*, 85(1), 124-139.
- Sarı, M. (2012). Empatik sınıf atmosferi ve arkadaşlara bağlılık düzeyinin lise öğrencilerinin okul yaşam kalitesine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 95-119.
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik Test Geliştirme ve Uyarlama Süreci: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2014). *Akran zorbalığına uğrayan ergenlerin mağduriyet algılamaları ve başa çıkma stratejilerine grupla psikolojik danışmanın etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Şimşek, H. Abuzer, C. Yeğin, İ. H. Şimşek, A. S. ve Demir, A. (2015). Okula yabancılaşma ölçeği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(4), 309–322.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.
- Topçu, Ç. (2014). *Baş etme yöntemleri, duygu düzenleme, ruminasyon ve algılanan sosyal desteğin geleneksel ve siber zorbalık mağduriyeti ile ilişkilerinin modellenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Totan, T. ve Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(2).
- Uzun, K. ve Karataş, Z. (2019). Okul tükenmişliğinin yordayıcısı olarak akran zorbalığı ve siber mağduriyet. *Journal of International Social Research*, 12(62).
- Vangölü, M. S. (2018). *Ergenlerde okula yabancılaşmanın sosyal kaygı düzeyi ve çeşitli değişkenler açısından analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Zorbaz, O. ve Dost, M. T. (2014). Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımının cinsiyet, sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1).

İletişim/Correspondence

Dr. Ferhat HAN

ferhathan@gmail.com

Prof. Dr. Hasan DEMİRTAŞ

hasan.demirtas@inonu.edu.tr